

GIỚI THIỆU SÁCH

**VĂN HỌC PHẬT GIÁO THỜI LÝ - TRẦN
DIỆN MẠO VÀ ĐẶC ĐIỂM**

Tác giả: Nguyễn Công Lý.
Nxb Đại học Quốc gia Tp. Hồ Chí Minh,
năm 2003.- 381 tr; 20,5cm.

Thời Lý - Trần là thời đại phục hưng, đất nước được độc lập chủ quyền, dân tộc hồi sinh sau hơn một nghìn năm Bắc thuộc. Đây là thời kì Phật giáo phát triển cực thịnh và có ảnh hưởng sâu sắc đến nền văn học đương thời. Các nhà nghiên cứu thừa nhận, Phật giáo Lý - Trần là tinh hoa đỉnh cao của nền văn học Phật giáo Việt Nam. Nói tới văn học Phật giáo thời Lý - Trần, ai ai cũng biết được những thành tựu đáng kể của nó qua các tư liệu mà nhiều nhà nghiên cứu đã khám phá tìm tòi từ sau ngày giải phóng miền Nam (1975), nhưng đó mới chỉ là khái quát sơ lược. Cuốn **Văn học Phật giáo thời Lý - Trần: Diện mạo và đặc điểm**, giới thiệu diện mạo và đặc điểm cụ thể của văn học Phật giáo thời Lý - Trần, là hai mảng quan trọng mà tác giả Nguyễn Công Lý chọn để nghiên cứu. Cuốn sách là kết quả của luận án tiến sĩ Ngữ văn được GS.NGND. Nguyễn Đình Chú và PGS.TS. Nguyễn Đăng Na hướng dẫn khoa học. Luận án đã tiếp cận Phật giáo thời Lý - Trần dưới góc độ văn học, trong đó lực lượng sáng tác phần lớn là các thiền sư và Phật tử, nội dung chủ yếu đề cập đến triết lí Thiên và đậm tính truyền giáo.

Như nhan đề đã chọn, nội dung chính của cuốn sách đi vào 2 mảng lớn (chia làm 4 chương):

- Một là, dựng lại diện mạo của văn học Phật giáo thời Lý - Trần bằng cách thống kê, miêu tả, trình bày những thành tố làm nên diện mạo văn học theo tiêu chí mà luận án đề ra.

- Hai là, từ diện mạo đó, tìm hiểu nội dung, nghệ thuật của các tác phẩm để nêu ra đặc điểm văn học Phật giáo Lý - Trần.

Trong Chương 1, tác giả khái quát tình hình sưu tầm, dịch thuật văn học Phật giáo và nghiên cứu văn học Phật giáo Lý - Trần của các nhà nghiên cứu trước thế kỉ XIX. Các công trình nghiên cứu đó đã quan tâm tìm hiểu về văn học Phật giáo Lý - Trần ở nhiều phương diện khác nhau (sưu tầm, dịch thuật, giới thiệu). Tác giả đã thống kê nhiều nhà nghiên cứu văn học Phật giáo Lý - Trần để lại những dấu ấn sâu sắc trong lịch sử văn học Việt Nam như: Đinh Văn Cháp, Nguyễn Hữu Tiến, Ngô Tất Tố, Nguyễn Đồng Chi, Đặng Thai Mai, Minh Chi, v.v... Điều này chứng tỏ văn học Phật giáo Lý - Trần là mảnh đất có sức hấp dẫn đối với số đông các nhà nghiên cứu văn học.

Trong Chương 2, tác giả trình bày văn học Phật giáo Lý - Trần trong bối cảnh thời đại Lý - Trần, Văn học Lý - Trần, Phật giáo Lý - Trần.

Tìm hiểu văn học Phật giáo Lý - Trần, trước hết phải tìm hiểu cội nguồn của nó là văn học Phật giáo ở Giao Châu trước thời Lý - Trần. Về mặt ngôn ngữ, văn học Phật giáo ở Giao Châu chủ yếu được viết bằng chữ Hán. Về thể loại, văn học Phật giáo ở Giao Châu đã sử dụng một số thể loại kệ, thẻ, luận thuyết, tựa, chú giải, dịch thuật, thuật ký, thơ tranh luận, biên khảo. Về nội dung, văn học Phật giáo ở Giao Châu đa số là những tác phẩm mang nội dung truyền giảng Phật pháp, cụ thể như chùm thơ tranh luận ở thế kỉ V: "Có hay không có chân hình Đức Phật", câu này đã mở đầu cho loại *Văn bút chiến* mang tính chất tranh luận học thuật. Tác phẩm *Tá Âm tự lại* cấm cái mốc cho thể loại nghiên cứu biên khảo về ngôn ngữ học. Qua đó chứng minh rằng, sau hơn một nghìn năm nô lệ, khi đất nước giành được độc lập tự chủ,

văn học lại có thể phát triển rực rỡ như văn học Lý - Trần, đặc biệt là văn học Phật giáo thời Lý - Trần. Với đặc tính tiên phong, có nhiệm vụ khai phá mở đường cho văn học viết Việt Nam, văn học Phật giáo thời Lý - Trần ngay từ thời kỳ đầu (kể từ khi nước nhà giành độc lập năm 938) đã nổi lên mấy đặc điểm sau:

- Một là, văn học Lý - Trần hình thành trong sự lệ thuộc, ảnh hưởng có thể nói là nặng nề bởi nhiều yếu tố ngoại lai, đặc biệt là yếu tố Hán, nhưng cố gắng phát triển theo hướng dân tộc hoá.

- Hai là, văn học Lý - Trần đã vận động trên cơ sở ý thức dân tộc, kết hợp với cảm hứng thời đại, mở ra một dòng văn học yêu nước trong văn chương Việt Nam.

- Ba là, văn học Lý - Trần đã hình thành những giá trị nhân bản, trong đó lòng nhân ái, nhân đạo trở thành cảm hứng chủ đạo trong văn chương. Với tính kế thừa và tiếp thu tư tưởng giáo lí truyền thống, lại vừa rộng mở linh hoạt, duy hòa với các tông phái khác như Đạo giáo, Phật giáo Lý - Trần đã tạo cho mình một bản sắc riêng phù hợp với tâm lí xã hội, gắn bó hòa nhập với cuộc đời, có ảnh hưởng sâu rộng trong đời sống xã hội và đặc biệt còn ảnh hưởng sâu sắc đến văn học tạo nên một bộ phận văn học Phật giáo Lý - Trần.

Văn học Phật giáo Lý - Trần vừa kế thừa những gì đã có của văn học Phật giáo trước đó, vừa phản ánh được tinh thần của thời đại, vừa mang đặc trưng của tôn giáo sản sinh ra nó, vì vậy nó có những diện mạo và đặc điểm riêng, và đây cũng là 2 mảng quan trọng thể hiện trong chương 3 và chương 4.

Trong Chương 3, tác giả trình bày về diện mạo văn học Phật giáo Lý - Trần, trước hết là định nghĩa về "Diện mạo văn học". Theo tác giả, "Diện mạo văn học" là đường nét, dáng vẻ bề ngoài mang tính tổng quan của văn học. Những thành tố làm nên diện mạo văn học đó là: Lực lượng sáng tác, hệ thống thể loại, văn tự ngôn ngữ và đề tài phản ánh. Đây là những thành tố mà tác giả khảo sát để tạo nên diện mạo văn học Phật giáo Lý - Trần. Có thể nói, văn học Phật giáo Lý - Trần có một vị trí, vai trò đáng kể trong văn học Lý - Trần. Bên cạnh những thiển sư đắc đạo, những vị vua chúa, quý tộc, quan lại, nho sĩ tu thiền cũng là những tác giả chính mà những sáng tác của họ thể hiện triết lí Thiên hay cảm hứng về Thiên.

Về thể loại có sấm vĩ, từ khúc, kệ và thơ thiền, ngũ lục, minh bi kí, truyện (thực lục, thực hành) thơ trữ tình, phú, ca, tụng cổ, niên tụng kệ, luận thuyết tôn giáo, truyện kí và văn phê bình.

Về nội dung chuyển tải thường thể hiện giáo lí nhà Phật và một số chủ đề quan trọng trong cuộc sống.

Về loại hình văn tự ngôn ngữ, bên cạnh chữ Hán là phương tiện ngôn ngữ chủ yếu để sáng tác văn học thì còn có chữ Nôm, xuất hiện vào thời Trần.

Trong Chương 4, tác giả trình bày năm đặc điểm cơ bản nhất của văn học Phật giáo Lý - Trần. Đó là:

Thứ nhất, văn học Phật giáo Lý - Trần với trạng thái tư duy nghệ thuật kiểu trực cảm tâm linh.

Thứ hai, văn học Phật giáo Lý - Trần với việc thể hiện giáo lí nhà Phật.

Thứ ba, văn học Phật giáo Lý - Trần với tinh thần dung hợp với các hệ tư tưởng.

Thứ tư, văn học Phật giáo Lý - Trần với cảm hứng về đất nước và quan niệm về con người.

Thứ năm, văn học Phật giáo Lý - Trần với cảm hứng thiên nhiên.

Chính nhờ những đặc điểm này, văn học Phật giáo Lý - Trần đã làm nên những nét độc đáo, nhờ đó nó có những tiếng nói riêng, khó lòng gặp lại trong văn chương Việt Nam. Trên cơ sở tinh thần dung hợp các hệ tư tưởng: Nho - Phật - Đạo, nên bộ phận văn học này mang nặng tư tưởng giáo lí tôn giáo nhưng vẫn đậm đà bản sắc dân tộc, tạo nên những cảm hứng khá đặc sắc trong văn học Trung đại: Cảm hứng nhân văn và cảm hứng yêu nước, hai cảm hứng này đã làm nên hai nội dung, hai chủ đề cơ bản xuyên suốt của văn học Việt Nam.

Mảng văn học Phật giáo thời Lý - Trần là quãng mở quý hiếm với trữ lượng vô cùng phong phú, cần phải có nhiều thời gian và công sức của nhiều người mới có thể thăm dò và khai thác hết được. Với độ dày hơn 300 trang, Nguyễn Công Lý đã góp phần khôi phục và phát triển diện mạo cũng như đặc điểm của văn học Phật giáo thời Lý - Trần. Cuốn sách có những đóng góp giá trị cho nghiên cứu Phật giáo thời Lý - Trần, cũng như cho việc nghiên cứu và giảng dạy văn học Phật giáo trong nhà trường./.

Nguyễn Thị Quế Hương
(VIỆN NGHIÊN CỨU TÔN GIÁO)